

Het risico beperken:

Barnardo's steun aan seksueel
geëxploiteerde jongeren

Een evaluatie na twee jaar

Samenvatting

Sara Scott en Paula Skidmore

Inleiding

Barnardo's is sinds 1995 betrokken bij de hulpverlening aan seksueel geëxploiteerde jongeren en heeft getracht zowel de politiek als de praktijk te beïnvloeden en een effectieve gezamenlijke aanpak van betrokken instellingen te bewerkstelligen om jongeren de juiste hulp te kunnen bieden. De afgelopen tien jaar zijn er zowel binnen de samenleving als op politiek en professioneel gebied aanmerkelijke successen behaald ten aanzien van het vergroten van de bekendheid van seksuele exploitatie en het opnieuw definiëren van het onderwerp in termen van kindermisbruik in plaats van jeugdprostitutie. In dezelfde periode heeft Barnardo's door heel het Verenigd Koninkrijk een reeks hulpverleningscentra opgezet om te voorzien in de behoeften van jongeren die betrokken zijn bij exploitatie of het risico lopen hierbij betrokken te raken. Dit is een evaluatie van 10 van deze hulpverleningscentra.

Barnardo's hulpverleningscentra hebben als doel het behalen van een reeks essentiële resultaten met betrekking tot de kinderen en jongeren waarmee we werken om zo de risicofactoren te beperken en de beschermende factoren in het leven van jongeren te bevorderen. Deze evaluatie is enerzijds bedoeld om vast te stellen of deze resultaten behaald worden en anderzijds om het praktijkmodel te beschrijven dat wordt gehanteerd bij het behalen van de resultaten.

De gegevens zijn verzameld gedurende een periode van twee jaar, die vooraf werd gegaan door een jaar van voorbereiding en het testen van de onderzoeksmethoden. We hebben gegevens verzameld van een groep van totaal 557 jongeren die contact hadden met Barnardo's hulpverleningscentra en gedetailleerde informatie over het verleden van 42 jongeren. We hebben de externe beheerder van elk hulpverleningscentrum geïnterviewd en de gegevens geanalyseerd met behulp van een speciaal ontwikkeld resultaat-monitoringsformulier waarbij assessment- en reviewinformatie over veranderingen in risicofactoren en beschermende factoren werd verzameld.

Wat werkt?

Barnardo's hulpverleningscentra voor seksuele exploitatie richten zich op jongeren die bloot staan aan seksuele exploitatie of die direct gevaar lopen hier aan bloot te worden gesteld. Deze jongeren zijn buitengewoon kwetsbaar als gevolg van een reeks achterliggende factoren, waaronder misbruik, verwaarlozing, huiselijk geweld en problemen met de ouders. Ze lopen ook risico vanwege een reeks indirecte risicofactoren zoals verdwijning, afwezigheid van school, drugsgebruik, alcoholgebruik, dakloosheid, betrokkenheid van vrienden bij prostitutie en omgang met 'gevaarlijke' volwassenen.

Hun seksuele exploitatie omvat een reeks van ervaringen, variërend van wat doorgaans wordt aangemerkt als 'seksueel misbruik van kinderen' enerzijds, en 'formele prostitutie' anderzijds. Veel jongeren komen aanvankelijk terecht in de 'informele exploitatie' waarbij ze in ruil voor seks drugs of een verblijfplaats aangeboden krijgen. Veel jonge vrouwen raken verzeild in een gedwongen verhouding met een volwassen man die ze soms voorbereidt op een meer formele vorm van prostitutie.

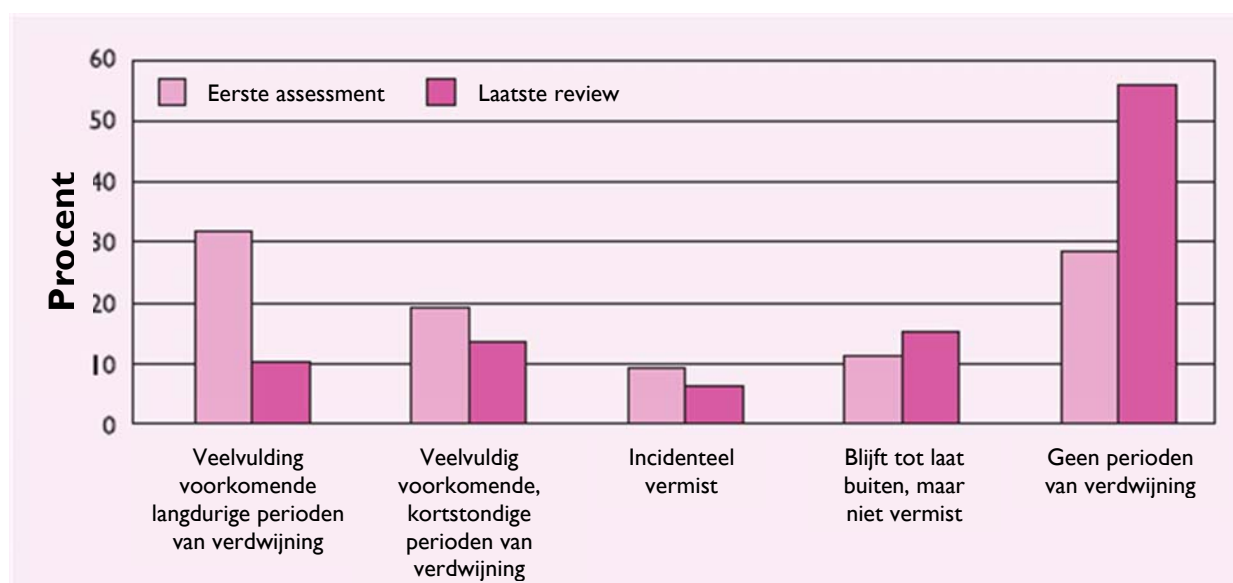
Het is voor hulpverleningscentra bijzonder moeilijk om het leven van deze jongeren te veranderen. De meesten beseffen niet dat ze geëxploiteerd worden – met name in de eerste fases van hun betrokkenheid. Als gevolg van hun vroegere ervaringen hebben ze bijzonder veel behoefte aan de aandacht en de 'liefde' die de misbruiker hen geeft, evenals het gevoel bij iemand te horen. Ze hebben weinig, zo niet geen, ervaring met betrouwbare, helpende volwassenen; ze wantrouwen deskundigen en zijn ervan overtuigd dat het voor hen het beste is om snel volwassen te worden en hun eigen weg te gaan.

Ondanks deze problemen dragen Barnardo's hulpverleningscentra bij aan positieve ervaringen voor jongeren, en het contact van jongeren met onze specialistische hulpverlening leidt tot een vermindering van het risico op seksuele exploitatie. De meest significante positieve resultaten zijn:

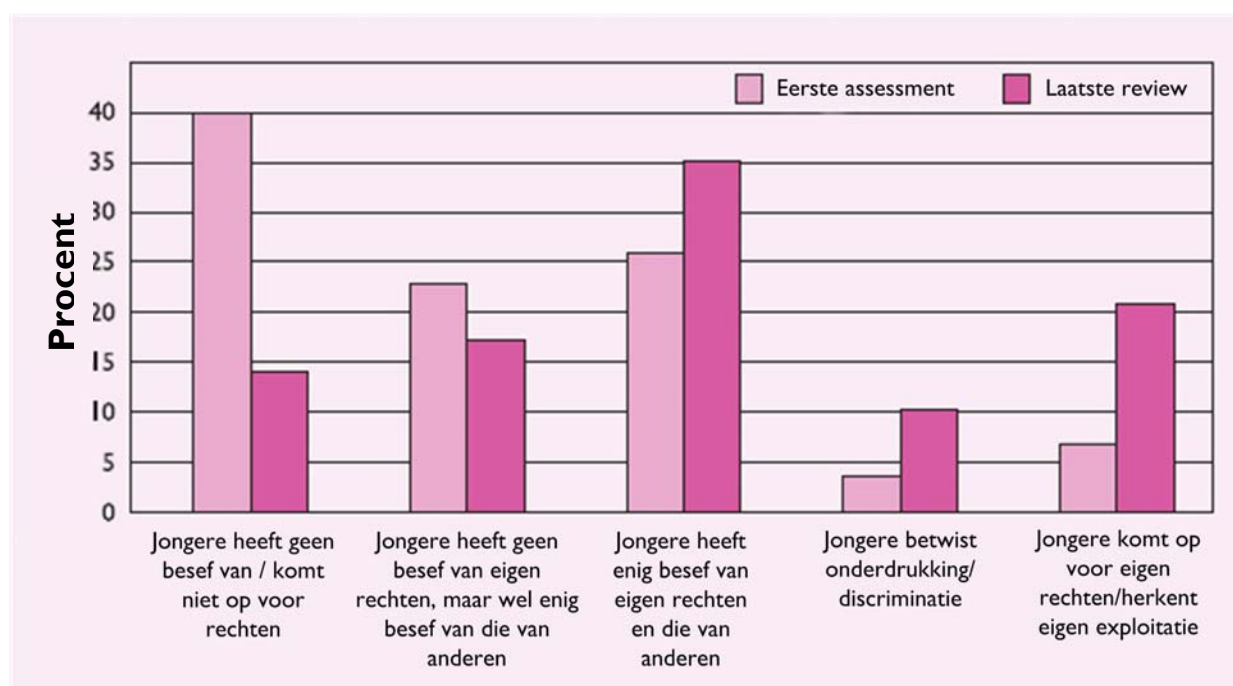
- een afname in het aantal perioden van verdwijning
- minder conflicten en een verbetering in de relaties met ouders en verzorgers
- toegang tot een veilige en stabiele verblijfplaats
- een verbetering in het vermogen om gevaarlijke en exploiterende relaties te herkennen
- een toegenomen besef van hun eigen rechten.

Uit dit onderzoek blijkt dat, alles bij elkaar, deze resultaten **het risico op aanhoudende seksuele exploitatie significant reduceren**.

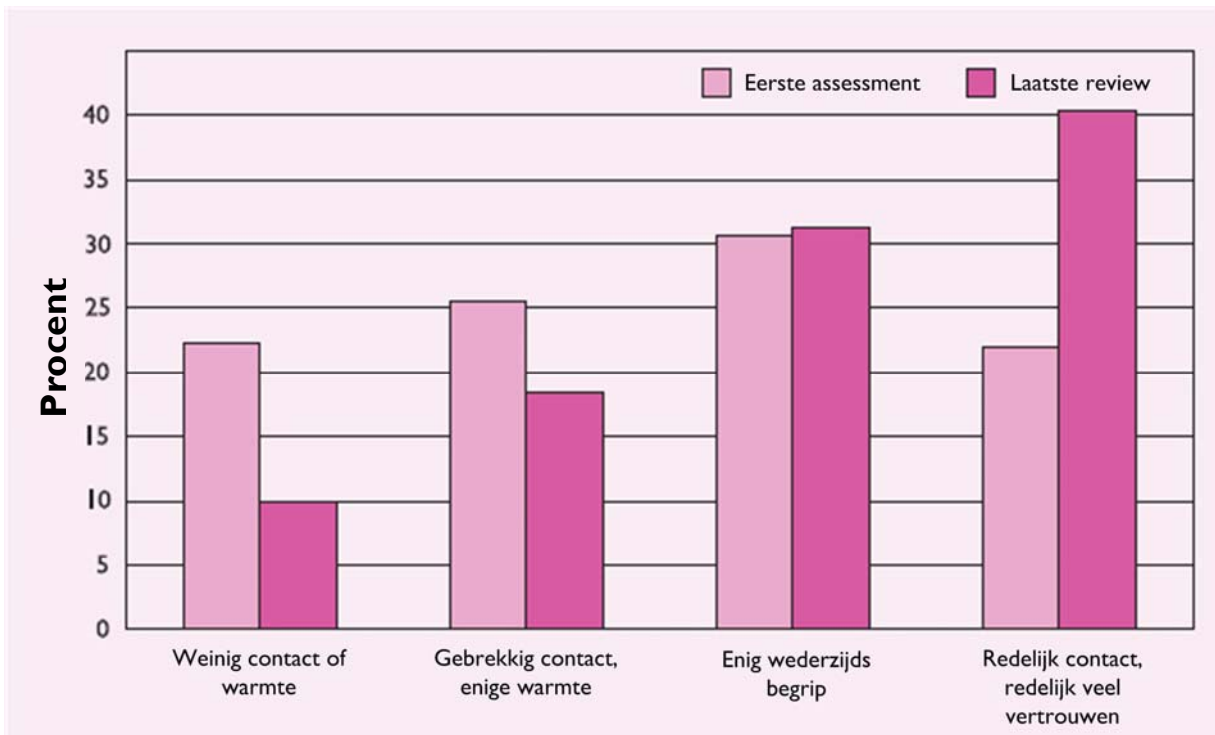
Figuur 1: Mate van verdwijning door jongeren bij eerste assessment en laatste review

Figuur 2: Besef van rechten en risico's bij eerste assessment en laatste review

Figuur 3: Relaties van jongeren met hun verzorgers bij eerste assessment en laatste review

Barnardo's hulpverleningscentra en hun bezoekers

De onderzoeksgroep van 42 bezoekers van hulpverleningscentra was een afspiegeling van de jongeren waar Barnardo's mee werkt met betrekking tot geslacht en etniciteit en vertegenwoordigde jongeren van verschillende risiconiveaus. Informatie werd verzameld door deskundigen door middel van interviews over de voorgeschiedenis van de jongere, het verleden van seksuele exploitatie, problemen tijdens het contact met het hulpverleningscentrum en de betrokkenheid bij het hulpverleningscentrum en zijn medewerkers.

De analyse ondersteunt twee theorieën die ontwikkeld zijn in een eerder onderzoek van Barnardo's: het belang van het kennen van de factoren die met name jongeren kwetsbaar maken voor seksuele exploitatie, en de bruikbaarheid van een definitie van seksuele exploitatie die een spectrum omvat van onbetrouwbare relatievormen in plaats van een definitie die een enkelvoudig model beschrijft.

Onderzoek naar de diverse gevallen bevestigt ook ons idee van seksuele exploitatie als een reeks van ervaringen die variëren van wat doorgaans wordt aangemerkt als 'seksueel misbruik van kinderen' enerzijds, en 'formele prostitutie' anderzijds. Jongeren raken aanvankelijk betrokken in informele vormen van exploitatie waarin seks de prijs is voor geaccepteerd worden in een volwassen subcultuur, voor een verblijfplaats, of voor alcohol en drugs. Jonge vrouwen laten zich vaak in met een volwassen man die mogelijk van plan is hen te betrekken in formele prostitutie.

Het verleden van bijna alle jongeren die hier vertegenwoordigd zijn, wordt gekenmerkt door de volgende factoren:

- **Ontwricht gezinsleven:** slechts vijf jongeren woonde in een 'intact' gezin met beide biologische ouders; 19 van de 42 hadden een deel van hun jeugd doorgebracht in een opvangvoorziening buiten het gezin.
- **Een verleden van misbruik en verwaarlozing:** de meerderheid (28) was seksueel misbruikt binnen het gezin, waarin mishandeling en verwaarlozing ook regelmatig voorkwamen: in slechts 4 gevallen was er geen duidelijk verleden van misbruik of verwaarlozing. Huiselijk geweld kwam voor in 13 gevallen, en alcohol- of drugsmisbruik door de ouders in 14 gevallen.

- **Problematisch ouderschap:** er was duidelijk een gebrek aan opvoedingscapaciteiten bij de ouders van vele jongeren, desondanks bleven velen loyaal en beschermend ten opzichte van hun moeder. De relatie met de vader was meestal slecht of afwezig en ondanks dat sommige jongeren steun kregen van andere familieleden, waren de meesten volledig afhankelijk van deskundigen voor de steun van een volwassene. Door de afwezigheid van steun tijdens hun tienerjaren, hebben vele jongeren een vroegtijdige stap naar een volwassen levensstijl gemaakt, waardoor ze een gemakkelijke prooi werden voor 'gevaarlijke' volwassenen die hen graag met een alternatieve subcultuur lieten kennismaken.
- **Afwezigheid van school:** bijna alle jongeren in ons onderzoek hadden zich onttrokken aan hun schoolse verplichtingen in hun vroege tienerjaren, wat een nadelige invloed had op het contact met medeleerlingen, de dagelijkse routine en de kans op vervolgstudie of werk, en wat de kans op contact met oudere mensen die betrokken zijn bij drugs, criminaliteit en prostitutie deed toenemen.
- **Verdwijnen:** veel jongeren waren in het verleden weggelopen van huis, waarbij ze in toenemende mate betrokken raakten bij andere kwetsbare jongeren en exploiterende volwassenen als gevolg van een behoefte aan een verblijfplaats en het gevoel geaccepteerd te worden.
- **Exploitatieve relaties:** kwetsbaar geworden door een combinatie van de hiervoor genoemde factoren, raakte de meerderheid van de jongeren betrokken in een exploitatieve relatie. Van de 35 jonge vrouwen in onze groep, hadden 32 een duidelijk vastgestelde route naar seksuele exploitatie via een ouder persoon. In 21 gevallen betrof dit een ouder 'vriendje'; 13 van deze jonge vrouwen werden 'voorbereid' op exploitatie door een pooier/vriendje.
- **Drugs- en alcoholmisbruik:** drugs- of alcoholmisbruik was voor hulpverleners in 30 gevallen reden tot bezorgdheid. Soms was dit een reactie op de emotionele pijn die voortkwam uit een exploitatieve situatie, die op haar beurt de exploitatie in stand hield, omdat de jongere het nodig had deze gewoonte te handhaven. In slechts vier gevallen ontstond duidelijk een afhankelijkheid van de seksuele exploitatie als gevolg van het drugs- of alcoholmisbruik.
- **Slechte geestelijke en lichamelijke gezondheid:** de geestelijke en lichamelijke gezondheid van de jongeren was ernstig aangetast, zowel door hun verleden binnen het gezin als door hun huidige levensstijl.

De kenmerken van de zeven jonge mannen in de onderzoeksgroep kwamen grotendeels overeen met die van de jonge vrouwen, maar er bleken ook een aantal verschillen te zijn. Seksuele identiteit was een belangrijk punt voor elk van de jonge mannen. Vier identificeerden zich als homoseksueel of biseksueel, maar over het algemeen vonden ze het moeilijk om over hun seksuele geaardheid te praten. Deze jonge mannen, evenals de jonge vrouwen, ontkenden de seksuele exploitatie binnen hun relatie met een volwassen man.

Hulpverleningscentra die het leven van deze jongeren probeerden te veranderen, liepen bij al deze jongeren tegen drie problemen aan. Ten eerste erkennen ze hun eigen exploitatie niet. Ten tweede hebben ze bijzonder veel behoefte aan aandacht, 'liefde' en het gevoel ergens thuis te horen – en vertrouwen ze op onbetrouwbare volwassenen om aan deze behoeften te voldoen. Ten derde hebben ze weinig vroegere ervaringen met gesteund worden door een volwassene en denken ze dat ze beter af zijn door voor zichzelf te zorgen in plaats van te vertrouwen op ouders of deskundigen.

Resultaten voor jongeren

Dit is het eerste onderzoek in Groot-Brittannië waarbij getracht is het succes van een specialistische hulpverleningsorganisatie met betrekking tot het behalen van positieve resultaten voor jongeren die seksueel geëxploiteerd worden kwantitatief te evalueren.

Kwantitatief onderzoek heeft plaatsgevonden binnen tien hulpverleningscentra, zowel om te evalueren hoe succesvol specialistische hulpverleningscentra zijn in het bereiken van een positieve verandering bij seksueel geëxploiteerde jongeren, als om een beter beeld te krijgen van de populatiekenmerken van de jongeren die een hulpverleningscentrum voor seksuele exploitatie bezoeken.

De totale groep bestond uit 557 jongeren waarmee een eerste assessment werd gedaan tussen augustus 2003 en augustus 2005. De analyse van de uitkomsten is gebaseerd op een subgroep van 226 kinderen en jongeren onder de 18 jaar waarmee de hulpverleningscentra een langdurige relatie hadden.

De totale groep bestond uit 454 jonge vrouwen (81 procent) en 103 jonge mannen (19 procent). De leeftijd van de jongeren die de hulpverleningscentra bezochten varieerde van 10 tot 27 jaar, met een gemiddelde van 16 jaar. Jonge vrouwen maakten voor 86 procent deel uit van de 387 jongeren onder de 18 jaar. De gemiddelde leeftijd tijdens de assessments was 15 jaar.

Alle deelnemers aanvaardden het eerste assessment. Hiervan bleef 71 procent van de jongeren lang genoeg in het hulpverleningscentrum voor minimaal één review. Uit onze analyse bleek dat deze jongeren hogere risicoscores hadden, wat suggereerde dat de hulpverleningscentra intensiever zouden werken met jongeren die een groter risico liepen. Bij het eerste assessment had bijna de helft van de jongeren ofwel eerdere ervaringen met exploitatie of werd op dat moment geëxploiteerd. Van 74 procent werd vastgesteld dat ze een groot risico liepen.

Uit onze analyse blijkt dat bij de laatste review (eind van dienstverlening aan jongere) het risico op seksuele exploitatie voor kinderen en jongeren onder de 18 jaar significant is afgenomen. De afname was met name opvallend bij die jongeren waarbij tijdens het eerste assessment was vastgesteld dat ze op dat moment geëxploiteerd werden. Bij 75 procent (n=44) was de mate van exploitatie afgenomen en 34 procent van hen (n=19) verkeerde tijdens het laatste review in een stabiele situatie en had de exploitatieve relatie beëindigd.

De hulpverleningscentra hebben met succes de risicofactoren voor jongeren weten te beperken met betrekking tot vijf van de zes maatstaven: verdwijning, behoefte aan onderdak, relatie met verzorgers, besef van rechten en risico's en contact met hulpverleningsorganisaties. Er was geen statistisch significante verandering met betrekking tot de zesde factor; deelname aan onderwijs.

Wanneer we tot slot met behulp van statistische analyses een vergelijking maken tussen de risiconiveaus voor jongeren bij het eerste assessment en de laatste review, dan levert dat substantieel bewijs voor het feit dat hulpverleningscentra voor seksuele exploitatie succesvol zijn in het behalen van verbeterde resultaten voor jongeren die seksueel geëxploiteerd worden of jongeren die het risico lopen seksueel geëxploiteerd te worden. Er werd met name een substantiële vermindering van het risico voor jongeren geconstateerd met betrekking tot de maatstaven seksuele exploitatie en verdwijning. Er werden ook positieve veranderingen geconstateerd met betrekking tot beschermende factoren, waaronder een substantiële verbetering met betrekking tot het besef van jongeren van hun eigen rechten en hun contact met de hulpverleningscentra van Barnardo's.

Het praktijkmodel van Barnardo's

De hulpverleningscentra van Barnardo's hebben als doel het voorkomen van seksuele exploitatie, het bevorderen van de beschermende factoren voor jongeren die seksueel geëxploiteerd worden, en het verlenen van steun aan diegenen die geëxploiteerd zijn geweest. Naast de directe hulpverlening aan de jongeren, voeren de hulpverleningscentra een reeks van activiteiten uit, waaronder educatieve werkzaamheden op scholen en andere plaatsen, trainingen aan andere instanties en deelname aan beleidsoverleg tussen diverse instellingen. Deze evaluatie heeft zich met name gericht op de directe hulpverlening aan jongeren wat als doel heeft het behalen van resultaten door middel van het beperken van risicofactoren en het bevorderen van beschermende factoren in het leven van de jongeren.

De hoofdelementen van het praktijkmodel van Barnardo's kunnen worden samengevat in de Vier A's van Access (toegang), Attention (aandacht), Assertive outreach (assertieve hulpverlening) en Advocacy (begeleiding).

Access (toegang)

Jongeren kunnen toegang krijgen tot een hulpverleningscentrum na doorverwijzing door een andere instelling of door zich zelf aan te melden. Hulpverleningscentra hebben allemaal bijgedragen aan het ontwikkelen van protocollen voor hun eigen gebied om te garanderen dat doorverwijzingen op een effectieve manier plaatsvinden. Dit hield ook in dat er contacten gelegd moesten worden met andere instellingen om het besef van seksuele exploitatie te versterken en de identificatie van jongeren die risico's lopen te vergemakkelijken.

De meerderheid van de jongeren die betrokken zijn in, of het risico lopen op seksuele exploitatie hebben een chaotisch leven en een verleden van slechte relaties met hulpverleners. Daarom moet toegankelijkheid meer zijn dan simpelweg een hulpverleningscentrum beschikbaar stellen. Al het mogelijke wordt gedaan om er voor te zorgen dat de hulp kan worden verleend in een veilige, aantrekkelijke omgeving; op een flexibele wijze die beantwoordt aan de behoeften van de jongeren; door medewerkers die de tijd nemen om een vertrouwensbasis op te bouwen. Het geven van steun aan jongeren onder hun eigen voorwaarden is cruciaal, evenals eerlijkheid over de grenzen van vertrouwelijkheid.

Attention (aandacht)

Veel seksueel geëxploiteerde jongeren hebben weinig, zo niet geen, bezorgde, aandachtsschenkende volwassenen in hun leven. Met een verleden van misbruik, ontwrichte gezinnen en een slechte relatie met de ouders, en vaak met een achtergrond van het wegvallen van de opvang buiten het gezin, is het niet vreemd dat jongeren worden aangetrokken door de aandacht die ze krijgen van onbetrouwbare volwassenen. Onze hulpverleningscentra proberen een ander soort aandacht te geven; aandacht die de jongere weghaalt uit de onveilige relatie en in een veilige en positieve relatie plaatst. Dit houdt in dat we ons continu moeten richten op zaken die de jongere belangrijk vindt.

Consistente en persistente aandacht van een medewerker met een naam maakt het ontstaan van een beschermende, ondersteunende relatie mogelijk waarbinnen de jongere zich veilig genoeg voelt om kritisch te kijken naar zijn leven en te beginnen met het aanbrengen van veranderingen.

Assertive outreach (assertieve hulpverlening)

Het tot stand brengen en het onderhouden van het contact wordt bewerkstelligd door een reeks van methoden, waaronder regelmatig een sms-bericht of een kaartje sturen, regelmatig bellen, afspreken de jongeren op eigen bodem te ontmoeten of op plaatsen waar ze zich prettig voelen. De blijvende vasthoudendheid van de hulpverleners wordt uiteindelijk gezien als oprechte blij van bezorgdheid en betrouwbaarheid. Dergelijke technieken die blij geven van persistente betrokkenheid zijn vooral van belang om de invloed van, vaak evenzeer persistente, onbetrouwbare volwassenen ongedaan te maken.

Advocacy (begeleiding)

Bij het verlenen van effectieve steun aan jongeren zijn meerdere instellingen betrokken. Veel van de jongeren die hulp krijgen van Barnardo's hebben slechte ervaringen met andere hulpverleningsorganisaties en een belangrijke taak van de medewerkers is hen te verzekeren dat ze kunnen rekenen op de voorziening die ze nodig hebben.

Dit kan aanleiding zijn tot spanningen tussen verschillende instellingen, maar een belangrijk aspect van het werk van Barnardo's is om samen met andere instellingen effectieve protocollen en werkwijzen op te stellen en in stand te houden waardoor de behoeften van de jongeren centraal blijven staan.

Uit onze interviews met de hulpverleningscentra en analyses van onderzoeksgevallen komen een aantal factoren naar voren die een keerpunt kunnen betekenen in het leven van de jongeren, waarbij begeleiding bij het verkrijgen van de juiste soort steun op het juiste moment bijzonder belangrijk kan zijn. Dit betreft de begeleiding van de jongeren bij het opnieuw deelnemen aan onderwijs, het verkrijgen van kwalitatief goede huisvesting, en hen de steun geven die ze nodig hebben als ouders.

Het betrekken van de jongeren bij het ontwikkelen van diensten draagt bij aan de ontwikkeling van vaardigheden en vertrouwen wat de jongeren nodig hebben om zich zelf te kunnen redden.

Het verlenen van hulp aan jongeren in dergelijke moeilijke omstandigheden heeft onherroepelijk invloed op de medewerkers. Het voortdurend geven van steun aan jongeren vereist ook het voortdurend geven van steun aan de medewerkers, en een belangrijk element binnen Barnardo's hulpverleningsorganisatie is de erkenning van de noodzaak om aandacht te schenken aan de behoeften van de medewerkers.

De beleidsmatige context en het standpunt van de plaatselijke beheerders

In de afgelopen jaren zijn er in de vier naties van Groot-Brittannië een aantal positieve beleidsmatige veranderingen doorgevoerd ten aanzien van jongeren die betrokken zijn bij seksuele exploitatie. De belangrijkste verandering is de erkenning dat deze jongeren bescherming nodig hebben en dat instellingen moeten samenwerken binnen een kader van kindbescherming om invulling te geven aan de behoeften van deze jongeren.

Onze interviews met 26 beheerders verspreid over 10 hulpverleningscentra ondersteunt eerder onderzoek van Barnardo's, nl. dat ook al zijn veel behoeften en kenmerken van seksueel geëxploiteerde jongeren gelijk aan die van andere jongeren 'in nood' en kunnen ze aanspraak maken op algemene hulpverlening, alleen met behulp van specialistische hulpverlening kunnen we garanderen dat er adequate aandacht wordt gegeven aan hun behoeften.

De geïnterviewden benadrukten dat ze het belangrijk vinden dat Barnardo's hulpverleningscentra optreden als voorvechter voor het opzetten van samenwerking en het ontwikkelen van protocollen. Ook de bekwaamheid van specialistische medewerkers op het gebied van hulpverlening aan deze zeer kwetsbare groep jongeren wordt door hen zeer gewaardeerd.

Alle geïnterviewden gaven aan bezorgd te zijn over de door de hulpverleningscentra ervaren onzekerheid met betrekking tot fondsgelden.

Tijdens het onderzoek kwamen vele voorbeelden naar voren van zeer effectieve samenwerking tussen instellingen. Echter, ondanks de enorme verbeteringen binnen het beleidsmatige kader en de voorzieningen die er zijn op het gebied van begeleiding voor hulpverleningscentra voor kinderen, roept deze evaluatie niet op tot zelfgenoegzaamheid. De bestuurders van Barnardo's hulpverleningscentra hebben vastgesteld dat er een aantal punten zijn waar de hulpverlening aan jongeren hapert door problemen in de samenwerking tussen instellingen, met name als gevolg van onwil of onvermogen van belangrijke partners om deel te nemen aan een strategische aanpak (in het bijzonder onderwijs, gezondheid en jeugdreclassering). Verplichte samenwerking tussen instellingen heeft met name invloed op de specialistische hulpverleningscentra; zij zijn hierdoor beter in staat om zich volledig te richten op vroegtijdige preventie en interventie.

Tijdens het onderzoek kwamen nog meer aspecten naar voren die een effectieve dienstverlening in de weg staan: beperkt inzicht van deskundigen in de aard van de seksuele exploitatie; hoge drempels voor interventie vanwege beperkte middelen; hiaten in lokale dienstverlening die intensieve steun verleent binnen de gemeenschap (met name veilige huisvesting, woonruimte en verslavingszorg) en opvallend weinig continuïteit in de steun aan jongeren boven de 16.

Het volledige rapport is te downloaden via de website van Barnardo's: www.barnardos.org.uk/reducingtherisk